

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.30>**О. П. Бондарчук**кандидат економічних наук, докторант кафедри публічного та приватного права
Університет митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ПРИНЦИП ПОБУДОВИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Метою статті визначено здійснення характеристики соціального діалогу як принцип побудови адміністративних правовідносин. Автором підкреслюється наявність проблеми проявів бюрократизації надання адміністративних процедур у сфері соціального забезпечення. Автором встановлено, що реалізація задач соціальної держави пов'язується із досягненням соціального діалогу не лише між роботодавцем та працівником, але і передусім між державою і людиною. З'ясовано, що принципами здійснення соціального діалогу відповідно до чинного законодавства України є: принцип законності та верховенства права; принцип репрезентативності і правоможності сторін та їх представників; принцип незалежності та рівноправності сторін; принцип конструктивності та взаємодії; принцип добровільності та прийняття реальних зобов'язань; принцип взаємної поваги та пошуку компромісних рішень; принцип обов'язковості розгляду пропозицій сторін; принцип пріоритету узгоджувальних процедур; принцип відкритості та гласності; принцип обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; принцип відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань. Автором зроблено висновок, що досягнення принципів побудови соціального діалогу, визначених у ст. 3 Закону України від 23 грудня 2010 року № 2862-VI, вимагає перегляду предмету адміністративно-правових відносин, і вимагає його розуміння як певної сукупності суспільних відносин між державою та особою, де базисом є запровадження ідеї розуміння людини як найвищої соціальної цінності, що і має бути вектором для визначення векторів розвитку спільноти. Підкреслено, що досягнення соціального діалогу перебуває у кореляційних зв'язках із реалізацією концепції «людиноцентризму», що виходить із визнання особи найвищою соціальною цінністю, людина має визнаватися центром всесвіту, державної діяльності та взаємодії суспільства. Автором підтримано висновок про те, що запровадження концепції людиноцентризму вимагає розбудови держави на засадах сервісності та служінням суспільству. Автором обґрунтовано, що перегляд предмету та змісту адміністративно-правових та адміністративно-процесуальних правовідносин вимагає базуватися не лише на всебічному впровадженні концепції «людиноцентризму», але і на її симбіозі із концепцією соціального діалогу як концепції взаємної соціальної відповідальності та підтримки держави, людини та суспільства.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, адміністративно-процесуальні відносини, держава, концепція, людиноцентризм, принципи, соціальна держава, соціальний діалог, цінність.

Постанова проблеми. В Україні з метою визначення засад побудови соціального діалогу діє спеціальний законодавчий акт. Таким законодавчим актом є Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 року № 2862-VI. Функціональною метою зазначеного акту є встановлення нормативних засад організації та порядку ведення соціального діалогу в Україні, що результативно

має забезпечити подолання проблем національної соціально-економічної політики, сприяти забезпеченню належного рівня правової ефективності реалізації та захисту трудових, соціально-економічних правовідносин, що врешті-решт є гарантією дотримання вимог Конституції України про розбудову держави як соціальної правової та демократичної.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 року № 2862-VI визначено, що соці-

альний діалог – це «процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин» [1].

Принципами здійснення соціального діалогу відповідно до чинного законодавства України є: принцип законності та верховенства права; принцип репрезентативності і правоможності сторін та їх представників; принцип незалежності та рівноправності сторін; принцип конструктивності та взаємодії; принцип добровільності та прийняття реальних зобов'язань; принцип взаємної поваги та пошуку компромісних рішень; принцип обов'язковості розгляду пропозицій сторін; принцип пріоритету узгоджувальних процедур; принцип відкритості та гласності; принцип обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; принцип відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань.

Зазначене обумовлює актуальність пошуку відповідей на питання встановлення змісту та сутності категорії «соціальний діалог» з точки зору здійснення побудови адміністративно-правових відносин.

Метою статті є здійснення характеристики соціального діалогу як принципу побудови адміністративних правовідносин.

Стан наукової розробки проблеми. Встановлення змісту категорії «соціальний діалог» як принципу побудови адміністративно-правових відносин є відносно новим питанням наукових пошуків, попри ухвалення спеціального законодавчого акту вже понад 10 років тому. Але пошук ефективних шляхів забезпечення соціальних прав із використанням адміністративно-правових засобів впливу на правовідносини здійснювався і є доволі поширеним запитом як з боку представників практичної складової юридичної професії, так і з боку представників наукової спільноти. Питання реалізації соціальних прав в межах трудових відносин досліджувались у публікаціях Н.Б. Болотіної [2], І.В. Венедіктовою

[3], Л.Ф. Купіної [4] та ін.; в сфері адміністративно-правових відносин – у працях Ю.О. Легези, Л.О. Золотухіною [5] та іншими вченими. З точки зору конституційно-правового регулювання питання регулювання соціального діалогу здійснено у публікаціях Н.В. Мішиної [6], О.М. Баймуратова [7] та інших. В межах науки цивільного права питання нормативного врегулювання соціального діалогу розглядалось у дослідженнях І.Е. Берестової, З.І. Ромовської, М.Й. Штефана та інших авторів. Але при цьому питання нормативного регулювання налагодження соціального діалогу з точки зору за допомогою адміністративно-правових методів впливу та інструментів публічного адміністрування здійснено фрагментарно, зокрема, на рівні окремих публікацій таких вчених, як А.В. Міськевич [8], А.В. Олійник [9], І.М. Ткаченко та ін.

Однак при цьому встановлення змісту соціального діалогу як принципу побудови адміністративно-правових відносин досліджено фрагментарно, на рівні окремих галузевих досліджень специфіки реалізації та захисту соціальних прав у порядку адміністративного судочинства чи в адміністративному порядку. Таким чином, зазначене обумовлює актуальність здійснення дослідження поняття та сутності «соціального діалогу» як принципу побудови адміністративно-правових відносин.

Виклад основного матеріалу. Ідея соціального діалогу слідує у часовому вимірі за нормативним закріпленням концепту адміністративної реформи в Україні. З цього приводу А.В. Маслова визначає, що ідея соціального діалогу має будуватися в кореляційних зв'язках із впровадженням концепції «людиноцентризму», що покладається в основу адміністративної реформи [10, с. 117]. Концепція «людиноцентризму» розглядається як сформована нова ідеологічна стратегія суспільного розвитку, що орієнтована переважно не на оволодіння матеріальними цінностями та благами, а на духовно-культурні цінності, моральні та гуманістичні ідеали як перспективу розвитку людства. Хоча варто підкреслити, що ідея «людиноцентризму» з'явилась не наприкінці ХХ ст.; її зародження відбулося ще у філософських учен-

нях, зокрема, у ученнях «філософії серця» [10, с. 471-472]. В світлі розуміння категорії «соціальна держава» має покладатися концепція людиноцентризму як сукупність тенденцій гуманізації нормативного регулювання суспільних відносин [11].

Отже, концепція людиноцентризму тяжіє до гуманістичних ідей, однак при цьому виступає самостійним ідеалом розвитку суспільства. Як вірно зазначає С. Ю. Цигульов розуміння людиноцентризму має виходити із визнання особи найвищою соціальною цінністю, людина має визнаватися центром всесвіту, державної діяльності та взаємодії суспільства. Як зазначає С.Ю. Цигульов людиноцентризму є єдиний можливим і при цьому позитивним змістом розвитку суспільства [11]. Людиноцентризму може реалізуватися через соціальну емпатію [12, с. 102].

Таким чином, концепція людиноцентризму набуває все більшої популярності та визнається як ідеологія розвитку суспільства та держави. І саме ідея людиноцентризму є базисом для успішного налагодження соціального діалогу в державі.

Однак, на жаль триваюча суспільна криза, обумовлена різними зовнішніми та внутрішніми факторами впливу, зокрема і пов'язаною із воєнним станом в Україні, визначає зростання соціальної зневіри у ефективність та прозорість функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини [13, с. 31].

Ідея «людиноцентризму» підтримана була вченнях А. І. Єлістратова, Ю. Л. Панейка, що були оприлюднені наприкінці XIX ст. Ще тоді започатковується ідея визначення базовим принципом адміністративно-правових відносин ідею «людиноцентризму» [14, с. 65]. Але всебічно ідея «людиноцентризму» була розглянута та обґрунтована у наукових працях В.Б. Авер'янова. Вченим було визначено, що розвиток будь-якого суспільства, за умови його позитивності є неможливим без запровадження до сфери адміністративно-правових відносин концепції «людиноцентризму» [15, с. 87].

Отже, досягнення принципів побудови соціального діалогу, визначених у ст. 3 Закону України від 23 грудня 2010 року

№ 2862-VI, вимагає перегляду предмету адміністративно-правових відносин, і вимагає його розуміння як певної сукупності суспільних відносин між державою та особою, де базисом є запровадження ідеї розуміння людини як найвищої соціальної цінності, що і має бути вектором для визначення векторів розвитку спільноти.

Таким чином, концепція людиноцентризму та концепція покладена в основу трансформації адміністративно-правових та адміністративно-процесуальних відносин, що своїм спільним корінням має визнання людини – центральною «фігурою» розвитку держави та суспільства, найвищою соціальною цінністю.

Впровадження концептів людиноцентризму та соціального діалогу вимагає зміни ціннісного розуміння права як регулятора взаємовідносин особи та держави на засадах не владного примусу, а саме на засадах паритетних стосунків, що може досягатися в тому числі шляхом запровадження зручних прозорих процедур здійснення державними та муніципальними органами у сфері здійснення дозвільно-ліцензійних, контрольних-наглядових, адміністративно-деліктних проваджень [14, с. 88-91].

Отже, концепція людиноцентризму та концепція соціального діалогу має стати методологічним базисом для перегляду нормативних підходів до регулювання адміністративно-правових та адміністративно-процесуальних відносин, що було започатковано, зокрема в Указі Президента України 22 липня 1998 року № 810/98 «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні» [18].

Реалізація концепції соціального діалогу в межах адміністративно-правових відносин здатна максимально повною мірою виконати головне завдання, що покладається на сучасну державу, яке полягає всебічному пануванні людини, її інтересів та потреб встановленні змісту компетенції органів публічної влади [19, с. 156].

Таким чином, ефективність побудови адміністративно-правових відносин безпосередньо базується на створенні умов для панування концепцій людиноцентризму та соціального діалогу. Як зазна-

чає П. С. Лютіков такі процеси характеризуються складністю реалізації, але лише вони є гарантією успішності здійснення адміністративної реформи. Запровадження концептів соціального діалогу та людиноцентризму вимагає від сучасної держави перегляду підходів до розуміння принципу верховенства права, проведення реформи публічної служби, подальшої реформи судоустрою задля забезпечення довіри суспільства до судової гілки влади як єдиного гаранта подолання проявів бюрократичного свавілля з боку органів виконавчої влади та правоохоронних органів [17, с. 4].

В основу розуміння адміністративного права як галузі права І. В. Бойко саме покладає концепцію людиноцентризму, що вимагає розбудови держави на засадах сервісності та служінням суспільству [20, с. 158].

Хотілось підтримати вище викладені висновки вчених, але при цьому зробити акцент, що перегляд предмету та змісту адміністративно-правових та адміністративно-процесуальних правовідносин вимагає базуватися не лише на всебічному впровадженні концепції «людиноцентризму», але і її симбіозі із концепцією соціального діалогу як концепції взаємної соціальної відповідальності та підтримки держави, людини та суспільства.

До висновків, досягнутих в ряді публікацій вітчизняних вчених, що варто підтримати, варто віднести підхід, визначений у дослідженні В. В. Юровської, є висновок, про те, що реалізація принципу людиноцентризму є гарантією ефективності регулювання адміністративно-правових відносин, що здатні забезпечити здійснення суб'єктивних публічних прав приватної особи і бути базисом для реалізації верховенства права та форм народовладдя [21, с. 89]. Фактично ідея людиноцентризму визначає зміст принципу верховенства права, на думку вченої, з чим варто погодитися.

В продовження таких міркувань варто припустити, що запровадження та реальне функціонування соціального діалогу є базисом для реалізації принципів верховенства права та законності в адміністративно-правових відносинах, що здатен не

лише задовольнити приватні права, але і гарантувати досягнення збалансованості інтересів держави, суспільства та людини.

Ідея людиноцентризму та соціального діалогу, на думку Є.В. Курінного, є тим «лакмусовим» папірцем, що є стимулом для здійснення в Україні адміністративної реформи, що має впроваджуватися з врахуванням національних традицій та досвіду провідних країн світу [22, с. 6]. Але при цьому вченим зазначається, що ідея людиноцентризму на практиці доволі складно реалізується, що вимагає пошуку оптимальних моделей взаємодії «людина – суспільство – держава», яким може і повинна стати модель «соціального діалогу».

Висновки. Таким чином, ідея соціального діалогу полягає у необхідності встановлення соціальних цінностей, реалізація яких залежить не лише від держави та владних суб'єктів, але і від власне людини, рівня її правової свідомості та активності, від її здатності нести відповідальність за свої дії перед теперішнім та прийдешніми поколіннями. Таким чином, варто підтримати висновки Є.В. Курінного [22, с. 7-8] про певне перетворення концепції людиноцентризму у концепцію соціоцентризму.

Список використаної літератури:

1. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 грудня 2010 року № 2862-VI. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text>
2. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. К.: Знання, 2005.
3. Венедіктова І.В. Цивільно-правовий захист прав особистості при здійсненні медичної діяльності. Матеріали наук.-практ. конф. Харків : ХМАПО, 2006. С. 5–7
4. Купіна Л.Ф. Соціальні та економічні чинники, які формують умови ефективності норм трудового права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. Вип. 2. С. 93-96
5. Легеза Ю.О., Золотухіна Л.О. Досягнення балансу публічного та приватного інтересів у сфері соціального забезпечення населення України: реалії та перспективи правового регулювання. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. №2. С. 85-91.
6. Mishyna N. V. Decentralization: European court of human rights' judgements

- implementation. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. Т. 32. С. 94-99. <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf>
7. Баймуратов М.О. До питання про вибір національної моделі місцевого самоврядування. Публічне право. 2015. №3. С. 57-65.
  8. Міськевич А. В. Співвідношення соціальних та адміністративних послуг у сфері соціального захисту населення в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : право. 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 2. С. 136-138
  9. Олійник А. В. Сутність відносин, пов'язаних із реалізацією соціально-економічних прав людини. Прикарпатський юридичний вісник. 2019. № 1. Т. 2. С. 105-108.
  10. Маслова А.В. Концепція людиноцентризму в адміністративному праві: передумови виникнення, зміст та нормативна основа. JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ • НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА • NATIONAL LAW JOURNAL: THEORY AND PRACTICE. 2020. August. С. 115-124.
  11. Цигульов С. Ю. Філософія людиноцентризму – парадигмальний шлях розвитку суспільства. URL: <http://nauka.zinet.info/17/tsygulyov.php>
  12. Юровська В. В. Людиноцентристська концепція адміністративно-правової доктрини: філософський аспект нової ідеології адміністративного права. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. № 41. Т. 3. С. 96-102
  13. Гладкая О. В. Передумови реалізації адміністративно-правової доктрини людиноцентризму. LEX PORTUS. № 1. 2017. С. 64-73
  14. Авер'янов В.Б. Людиноцентристська ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. Держава та регіони. Серія «Право». 2010 . Вип. 2. С. 87-92.
  15. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: у двох книгах / за заг. ред. Ю. С. Шемчушенка; відп. ред. В. Б. Авер'янов. К.: Конус-Ю, 2008. Кн. 2: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві. 314 с.
  16. Пархоменко Н.М. Людиноцентризм як сутність діяльності держави. Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади. Випуск 8. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 31-35
  17. Лютиков П.С. Феномен юридичних осіб як суб'єктів адміністративного права: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. 252 с.
  18. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України 22 липня 1998 року № 810/98. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>
  19. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: у двох книгах / за заг. ред. Ю. С. Шемчушенка; відп. ред. В. Б. Авер'янов. К.: Конус-Ю, 2008. Кн. 2: Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві. 314 с
  20. Бойко І.В. Роль адміністративного права у формуванні правового статусу людини і громадянина. Вісник Національної академії правових наук України. № 2. 2013. С. 157-164
  21. Юровська В.В. Людиноцентристська концепція адміністративно-правової доктрини як ідеологічна передумова перегляду змісту методів адміністративного права. Visegrad Journal on Human Rights. 2016. № 6. С. 82-89
  22. Курінний Є. В. Реформування українського адміністративного права: декілька тез про сутність процесу. Адміністративне право та процес. 2013. № 2. С. 5-15

Bondarchuk O. Social dialogue as a principle of building administrative legal relations

The purpose of the article is to define the characteristics of social dialogue as a principle of building administrative legal relations. The author emphasizes the problem of manifestations of bureaucratization in the provision of administrative procedures in the field of social security. The author has established that the implementation of the tasks of the social state is linked to the achievement of social dialogue not only between employer and employee, but primarily between the state and the individual. It has been established that the principles of social dialogue in accordance with the current legislation of Ukraine are: the principle of legality and the rule of law; the principle of representativeness and competence of the parties and their representatives; the principle of independence and equality of parties; the principle

of constructiveness and interaction; the principle of voluntariness and the acceptance of real obligations; the principle of mutual respect and search for compromise solutions; the principle of mandatory consideration of proposals from the parties; the principle of priority of conciliation procedures; the principle of openness and transparency; the principle of obligatory compliance with the agreements reached; the principle of responsibility for the fulfillment of accepted obligations. The author concluded that achieving the principles of building social dialogue defined in Art. 3 of the Law of Ukraine dated December 23, 2010 No. 2862-VI requires a revision of the subject of administrative-legal relations and requires its understanding as a certain set of social relations between the state and the individual, where the basis is the introduction of the idea of understanding a person as the highest social value, which should be the vector to determine the vectors of development of society. It is emphasized that the achievement of social dialogue is in correlation with the implementation of the concept of "human-centrism", based on the recognition of the individual as the highest social value; a person should be recognized as the center of the universe, state activity and interaction of society. The author supports the conclusion that the introduction of the concept of human-centrism requires the development of the state based on service and service to society. The author substantiates that the revision of the subject and content of administrative-legal and administrative-procedural legal relations requires being based not only on the comprehensive implementation of the concept of "human-centrism," but also on its symbiosis with the concept of social dialogue as a concept of mutual social responsibility and support for the state, individual and society.

Key words: *administrative-legal relations, administrative-procedural relations, state, concept, human-centrism, principles, social state, social dialogue, value.*